

УДК 657.8:004

В.В. Муравський, канд. екон. наук

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна

КАНАЛИ ОБЛІКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА КОМП'ЮТЕРНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**В.В. Муравский**, канд. экон. наук

Тернопольский национальный экономический университет, г. Тернополь, Украина

КАНАЛЫ УЧЕТНЫХ КОММУНИКАЦИЙ И КОМПЬЮТЕРНО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ**Volodymyr Muravskyi**, PhD in Economics

Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine

CHANNELS OF ACCOUNTING COMMUNICATIONS AND COMPUTER-COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Бухгалтерський облік відноситься до систем, складові яких поєднанні інформаційними комунікаціями. Досліджено облікові комунікації на внутрішньосистемному, міжсистемному та зовнішньому рівні через виділення комунікаційних каналів передачі облікової інформації. З'ясовано механізм інтеграції управлінського та фінансового обліку, податкових та статистичних розрахунків на основі спільних внутрішньосистемних комунікаційних каналів. Виділено зовнішні комунікаційні канали через класифікацію користувачів облікової інформації. Досліджено комунікаційні зв'язки на етапі прийняття ефективних управлінських рішень. Розглянуто процес налагодження каналів «зворотного зв'язку» для ефективного управління діяльністю підприємства.

Ключові слова: облік, комунікації, комунікаційні канали, інформаційні технології, управління.

Бухгалтерський учет относится к системам, компоненты которых связаны информационными коммуникациями. Исследованы учетные коммуникации на внутрисистемном, межсистемном и внешнем уровне через выделение коммуникационных каналов передачи учетной информации. Выяснен механизм интеграции управленческого и финансового учета, налоговых и статистических расчетов на основе совместных внутрисистемных коммуникационных каналов. Выделены внешние коммуникационные каналы через классификацию пользователей учетной информации. Исследованы коммуникационные связи на этапе принятия эффективных управленческих решений. Рассмотрен процесс налаживания каналов «обратной связи» для эффективного управления деятельностью предприятия.

Ключевые слова: учет, коммуникации, коммуникационные каналы, информационные технологии, управление.

An accounting belongs to the systems, components of which united by the informative communications. An accounting communications on intrasystem, intersystem and external level through the selection of communication channels an accounting information transfer are researched. The mechanism of integration the management and financial accounting, tax and statistical calculations on the basis of the unique intrasystem of communication channels is proposed. The external communication channels are selected through the users accounting information classification. The communication connections on the stage of effective administrative decisions making are researched. Author gives the process of organization of "feed-back" channel for the effective management of enterprise activity.

Key words: account, communications, communication channels, information technologies, management.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік відноситься до інформаційних систем, що проявляється через наявність спільної об'єднуючої мети структурних елементів, пов'язаної зі збором та обробкою інформації. Завершальним етапом підготовки облікової інформації до споживання є її передача. Транспортування даних відбувається через комунікаційні зв'язки. Завдяки комунікаціям відбувається внутрішнє та зовнішнє переміщення даних між структурними компонентами облікової системи. Комунікації забезпечують гомогенність системи обліку та відкритість щодо інших систем. Порушення комунікаційного порядку породжує інформаційний хаос, що загрожує існуванню облікової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше важливість комунікаційних зв'язків проявилася при проектуванні автоматизованих форм бухгалтерського обліку. Зокрема, через неефективні комунікації довелося відмовитися від радянського варіанта централізованої обробки облікової інформації. Побудова централізованих обчислювальних станцій без передбачення способів передачі облікових даних призвела до профанації ідеї автоматизації обліку. Лише після персоналізації автоматизованих обчислень на місцях виникнення інформації, що не вимагало організації масштабних інформацій-

ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

них зв'язків, була забезпечена успішність автоматизаційних процесів. З позиції бухгалтерського обліку комунікації досліджувалися М.С. Пушкарем, який наголошує на необхідності поряд з обліковими процедурами збору й обробки інформації виділяти нову процедуру – доведення інформації до споживача [4, с. 63]. В.Г. Крючковим здійснено дослідження комунікаційної взаємодії елементів обліково-податкової системи та спрямування інформаційних потоків в її межах [2, с. 64]. Комунікаційний процес у системах обліку, аналізу й контролю відображається у працях О.А. Лаговської [3, с. 169]. Натомість Н.А. Єрмаковою [1, с. 41] досліджувалася специфіка комунікаційних процесів між компонентами управлінського обліку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Епізодичні дослідження комунікаційних процесів у різних інформаційних системах потребують їх узагальнення в межах виділення внутрішньосистемних, міжсистемних та зовнішніх комунікацій щодо системи обліку. Така класифікація комунікації передбачає необхідність дослідження варіативних каналів зв'язку, специфічних та виключно притаманних тим чи іншим варіантам інформаційних зв'язків. Під комунікаційним каналом слід розуміти реальну або уявну лінію зв'язку (контакту), за якою повідомлення передаються від комунікатора до реципієнта [5, с. 51].

Мета дослідження. Основна мета дослідження полягає у класифікації комунікаційних каналів бухгалтерського обліку на внутрішньосистемному, міжсистемному та зовнішньому рівні інформаційних зв'язків.

Виклад основного матеріалу. Внутрішньосистемні комунікації передбачають передачу облікової інформації між різними етапами її обробки за допомогою методичних прийомів обліку. Першочерговим етапом комунікаційного процесу є ідентифікація фактів господарської діяльності та їх параметризація в первинних документах. Після ідентифікації соціально-економічних параметрів особою або технічним пристроєм, відповідальним за реєстрацію господарських операцій, задіюється перший канал перенесення облікової інформації в первинний документ. Після документування облікові дані проходять послідовні комунікаційні канали для послідовного здійснення інвентаризації, оцінювання, калькулювання собівартості, подвійного запису на рахунках обліку, які значною мірою є спільними для фінансового чи управлінського обліку, податкових чи статистичних розрахунків. Відмінним є завершальний канал передачі облікової інформації через підготовку та подання звітності зацікавленим особам. Залежно від зацікавленого користувача облікової інформації змінюється інформаційне наповнення звітних форм. Наявність варіативних комунікацій звітної інформації породжує розвиток внутрішніх каналів обміну інформацією між фінансовим, управлінським обліком та податковими розрахунками. В такому випадку доречно погодитися з думкою О.А. Лаговської стосовно необхідності прописування маршруту проходження інформаційного повідомлення [3, с. 174].

Проте формалізацію інформаційних маршрутів доцільно застосовувати лише стосовно організації фінансового обліку та податкових розрахунків. Дерегламентация комунікацій в обліку може стати причиною інформаційних дисбалансів, що в кінцевому підсумку призведе до викривлення загальнодоступної фінансової інформації. Натомість передачу внутрішніх даних, як і сам управлінський облік, доречно проектувати з мінімальним рівнем формалізації. Повна формалізація комунікаційних маршрутів в управлінському обліку може обмежити доступ менеджерів до неактуальної інформації з позиції організаторів облікової системи, але потрібної для прийняття ефективних управлінських рішень. Як наслідок, традиційні комунікаційні канали типу Фінансовий облік ↔ Управлінський облік чи Фінансовий облік ↔ Податкові розрахунки набувають інтеграційних характеристик в умовах спільного інформаційного простору. Облікова

ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

інформація, яка пройшла усі стадії первинної обробки, спільно використовується різними видами обліку, що призводить до застосування єдиних інформаційних каналів.

Завершальний комунікаційний зв'язок, яким передається звітна облікова інформація, диференціює її користувачів за критерієм просторового розміщення щодо підприємства та права доступу до комерційної таємниці. Найчисленнішою групою інформаційних користувачів є зовнішні фізичні та юридичні особи, що призводить до необхідності виділення різних комунікаційних каналів передачі облікової інформації. Зовнішні комунікаційні зв'язки диференціюються залежно від інформаційних потреб зацікавлених осіб та суб'єктів господарювання. Видова класифікація комунікаційних каналів на зовнішньому рівні подана в табл. 1.

Таблиця 1

Види комунікаційних каналів на зовнішньому рівні

№ з/п	Вид комунікаційного каналу	Змістова характеристика та інформаційне наповнення
1.	Облік → Акціонери (фінансова звітність)	Ефективність функціонування, прибутку підприємства та розміру належних дивідендів
2.	Облік → Інвестори (фінансова звітність)	Економічні показники діяльності та виплачені відсотки за інвестиціями
3.	Облік → Кредитори (фінансова звітність)	Здатність підприємства повертати борги та їх обслуговувати
4.	Облік → Контрагенти (фінансова та внутрішня звітність)	Можливість підприємства виконувати свої контрактні зобов'язання
5.	Облік → Фіскальна служба (податкова звітність)	Достовірність нарахування та своєчасності сплати податків та зборів
6.	Облік → Статистика (статистична звітність)	Статистична інформація
7.	Облік → Місцева громада (соціальна звітність)	Виконання зобов'язань, взятих перед громадою щодо соціального розвитку території
8.	Облік → Суспільство (соціальна звітність)	Соціальний захист громадян та працівників підприємства
9.	Облік → Інші суб'єкти	Інша інформація про соціальну та фінансову діяльність підприємства, яка використовується рейтинговими агентствами, благодійними фондами, аудиторськими та страховими фірмами тощо

Більшість зовнішніх комунікаційних каналів є обов'язковими. Фінансова звітність є публічною, що забезпечує масовість таких комунікаційних каналів. Реципієнт одержує фінансову звітність з використанням комп'ютерно-комунікаційної техніки за допомогою автоматичного розсилання в регламентований період. Наприклад, різні фінансові установи здійснюють поштове розсилання звітної інформації своїм клієнтам. Формується вона незалежно від потреби одержувача інформації і може ним не використовуватися. Інші користувачі, які не отримують фінансову звітність, змушені самотійно налагоджувати комунікаційні канали. Ініціаторами побудови каналів передачі податкової та статистичної звітності виступають реципієнти, якими є державні організації. Такі комунікації є обов'язковими, за неналежність та несвоєчасність організації їх передбачені економічні санкції. Зацікавленість у налагодженні ефективних комунікацій такого типу призвела до значних інвестицій у комп'ютерно-комунікаційні технології, реалізовані на державному рівні. Тому комунікаційний процес між відправниками податкової, статистичної звітності та одержувачами відбувається здебільшого в електронній формі. Облікові комунікації через електронні канали зв'язку забезпечують належний інформаційний сервіс, що проявляється в економії часу та коштів на відправку облікової інформації одержувачу.

Комунікаційні канали передачі нефінансової інформації в межах виконання соціальної програми розвитку є добровільними. Облікові комунікації соціальної відповідаль-

ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

ності підприємства ініціюються відправником з метою інформування громади або суспільних інститутів про виконання взятих на себе зобов'язань. Такі канали також задіюються для одержання позитивного іміджу в населення про підприємство або як один із маркетингових засобів просування продукції на конкурентному ринку. Досить часто використовуються мас-медійні комунікації доставки інформації до користувача.

На основі одержаної облікової інформації зовнішні користувачі можуть приймати управлінські рішення або впливати на суб'єкт господарювання, який розмістив звітність. Ризики неефективного зовнішнього управління для підприємства є мінімальними, оскільки вплив на соціально-економічну діяльність є опосередкованим. Натомість прийняття хибних внутрішніх управлінських рішень загрожує економічному стану підприємства. Зовнішні облікові комунікації значною мірою є типовими і належно організовані одержувачами звітності. Як наслідок, внутрішні комунікаційні канали розглядаються як пріоритетні на більшості суб'єктів господарювання. Дослідження внутрішніх комунікаційних процесів доцільно здійснювати через розгляд каналів взаємозв'язку обліку та управління на міжсистемному рівні (табл. 2).

Таблиця 2

Види комунікаційних каналів на міжсистемному рівні

№ з/п	Вид комунікаційного каналу	Змістова характеристика та інформаційне наповнення
1.	Планування → Облік	Відображення в системі обліку планових показників діяльності з наступною їх корекцією відповідно до фактичних параметрів діяльності
2.	Облік → Контроль	Перевірка достовірності облікової інформації на предмет відповідності встановленим нормам, правилам тощо
3.	Облік → Аналіз	Порівняння фактичних облікових даних з плановими показниками або одних показників з іншими
4.	Облік → Оперативне управління	Інформування про діяльність підприємства для прийняття оперативних управлінських рішень (до або одразу після завершення господарської операції)
5.	Облік → Тактичне управління	Надання облікової інформації, необхідної для узагальнення результатів діяльності за звітний період (місяця, квартал, півріччя, рік)
6.	Облік → Стратегічне управління	Вироблення стратегічних управлінських рішень на основі накопиченої облікової інформації за минулі періоди
7.	Управління → Планування	Коригування планових та нормативних показників до економічно обґрунтованих

Типові комунікаційні канали наявні в усіх облікових процесах на середніх та великих підприємствах. Спосіб їх реалізації значно відрізняється залежно від організаційних чинників на підприємстві. Наприклад, канал Планування → Облік може бути двобічним, що передбачає оперативне коригування планових показників у випадку значного відхилення від фактичної моделі діяльності підприємства на основі облікової інформації. Проте модифікація планових показників безпосередньо із системи обліку потребує попереднього контролю та аналізу облікової інформації. Тому двосторонній інформаційний канал Планування ↔ Облік передбачає ускладнення комунікаційного процесу до виду Планування ↔ Облік ↔ Контроль ↔ Аналіз.

Вказана послідовність інформаційних зв'язків пов'язана з контролем та аналізом облікової інформації на предмет значної відмінності від планових параметрів діяльності. Перегляд планових показників відбувається із системи обліку без задіяння системи управління підприємством. Пряма модифікації системи планування скорочує час реагування на відхилення. В умовах залучення комп'ютерно-комунікаційної техніки такі коригування планових показників можуть відбуватися автоматично за умов досягнення граничних значень. Після аналізу інформації з управління та обліку автоматизовано може прийматися рішення про перегляд нормативних параметрів діяльності без очікування ві-

ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

дповіді від керівництва. Роль бухгалтера в такому випадку розширюється до аналітичної інтерпретації одержаної інформації з прийняттям коригуючих управлінських рішень.

Інформування системи управління про діяльність підприємства здійснюється за ієрархічними рівнями. Тому традиційний канал Облік → (з наступним Контролем та Аналізом) → Управління потребує врахування оперативного, тактичного та стратегічного рівнів керівництва. Ієрархія управління досягається через врахування часового лагу від моменту реалізації факту господарської діяльності до управлінського акту прямого впливу на нього. Оперативне, до або одразу після завершення господарської операції управління вимагає миттєвої передачі облікової інформації по каналу Облік → Оперативне управління для своєчасного впливу на діяльність підприємства. Для визначення загальних тенденцій розвитку діяльності суб'єкта господарювання використовується накопичена облікова інформація за звітний період (місяць, квартал, півріччя, рік), надана каналом Облік → Тактичне управління. Порівняння агрегованої та аналітичної інформації за різні періоди діяльності підприємства, отриманої через зв'язок Облік → Стратегічне управління, сприяє виробленню управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних цілей.

Завершує управлінський цикл облікова комунікація через канал Управління → Планування у випадку, якщо не був задіяним зворотний зв'язок із системи обліку безпосередньо без залучення системи управління. Останній інформаційний зв'язок застосовується при прийнятті менеджерами рішення щодо модифікації планів та нормативів діяльності підприємства для відповідності їх економічній ситуації.

Висновки і пропозиції. Комунікаційний процес реалізується на внутрішньосистемному, міжсистемному та зовнішньому рівні. Кожен рівень характеризується використанням специфічних комунікаційних каналів. Внутрішньосистемні інформаційні зв'язки поєднують методичні прийоми фінансового та управлінського обліку, податкових та статистичних розрахунків. Міжсистемний рівень забезпечує інформаційний зв'язок системи обліку з плануванням, аналізом та управлінням підприємством. Зовнішні комунікації поєднують систему обліку із зовнішніми користувачами облікової інформації. Сучасні комунікаційні канали зазнали кардинальних змін під впливом застосування комп'ютерно-комунікаційних технологій, що сприяє підвищенню актуальності, своєчасності, достовірності, повноти обробки облікової інформації та зменшенні інформаційних шумів.

Список використаних джерел

1. *Ермакова Н. А.* Контрольно-информационные системы управленческого учета / Н. А. Ермакова. – М. : Экономика, 2005. – 296 с.
2. *Крючков В. Г.* Теоретико-методологическое исследование современных моделей информационной учетно-налоговой системы и концепция коммуникационного взаимодействия ее элементов / В. Г. Крючков. – М. : Финпресс, 2009. – 112 с.
3. *Лаговська О. А.* Морфологічний підхід до формалізації комунікаційних зв'язків системи бухгалтерського обліку / О. А. Лаговська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – № 3(21), ч. 2. – С. 169–178.
4. *Пушкар М. С.* Створення інтелектуальної системи обліку : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2007. – 152 с.
5. *Феденя А. К.* Менеджмент : учеб.-метод. компл. / А. К. Феденя. – Минск, 2006. – 180 с.